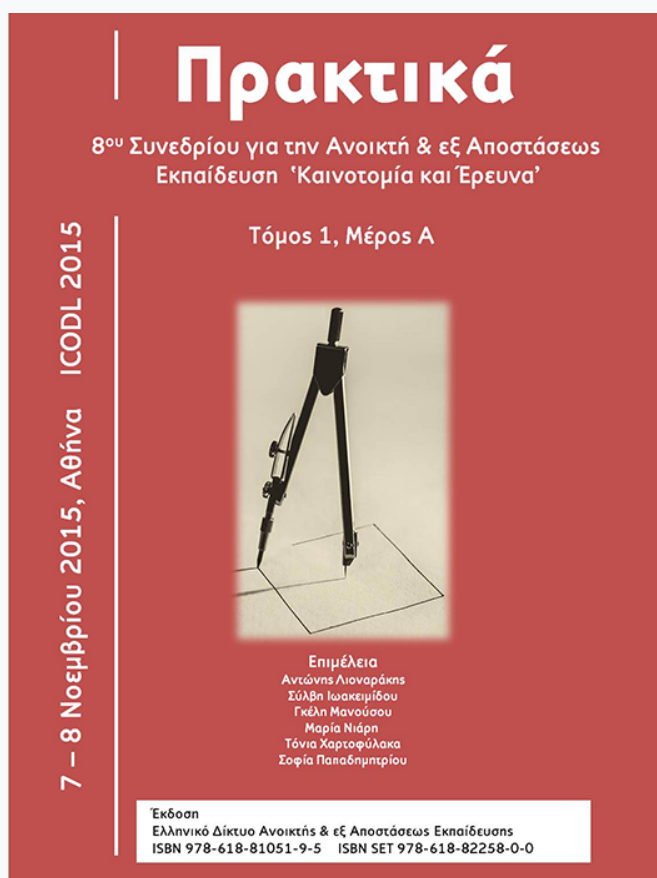

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 8, Αρ. 1Α (2015)

Καινοτομία & Έρευνα στην Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση & στις Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνίας

Τι πρέπει να κάνουμε για να τους μάθουμε πώς να μαθαίνουν

Γεωργία Τζήλου, Αντώνης Λιοναράκης

doi: [10.12681/icodl.88](https://doi.org/10.12681/icodl.88)

Τι πρέπει να κάνουμε για να τους μάθουμε πώς να μαθαίνουν

What can we do in order to teach them how to learn

Γεωργία Τζήλου
Εκπαιδευτικός
Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΕΑΠ
tzilou_g@yahoo.gr

Αντώνης Λιοναράκης
Αναπληρωτής Καθηγητής, ΕΑΠ
alionar@otenet.gr

Abstract

The role of the tutor counselor is actually an upgraded and complicated role, which has special requirements in the educational practice. This upgraded role in the contemporary educational environment focused on his ability to be able to open doors and flexible learning tools for the students so as to be able to transform into their hands independent and effective learning tools. Therefore, his involvement of concentrating on a flexible and demanding role makes him a real counselor and supporter in the academic work of his students. Prerequisite effective learning is the development of cognitive skills and the use of specific techniques. These combined with the learning requirements in the respective field of knowledge and the right incentives, identify the set of learning objectives. Its main activities consist of teaching techniques and activation of students, as it aims to make them able to learn on their own.

Περίληψη

Ο ρόλος του καθηγητή – συμβούλου στην πραγματικότητα είναι ένας ρόλος αναβαθμισμένος, ο οποίος έχει ιδιαίτερες απαιτήσεις στην εκπαιδευτική πράξη. Η αναβάθμιση αυτή στο σύγχρονο παιδαγωγικό περιβάλλον επικεντρώνεται στην ικανότητά του να μπορεί να ανοίξει πόρτες και ευέλικτα μαθησιακά εργαλεία έτσι ώστε, να είναι ικανός να τα μετουσιώσει στα χέρια των μαθητών του ως ανεξάρτητα εργαλεία μάθησης. Επομένως, ο ρόλος του επικεντρώνεται σε ένα ευέλικτο και απαιτητικό ρόλο που τον καθιστά αρωγό στο έργο των μαθητών του. Βασική προϋπόθεση αποτελεσματικής μάθησης είναι η ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων και η χρήση συγκεκριμένων τεχνικών προς επίτευξή τους. Αυτά σε συνδυασμό με τις μαθησιακές απαιτήσεις στο εκάστοτε γνωστικό πεδίο και τα κατάλληλα κίνητρα, προσδιορίζουν το σύνολο των μαθησιακών στόχων. Οι βασικές του δραστηριότητες αποτελούνται από διδακτικές τεχνικές και την ενεργοποίηση των μαθητών, καθώς στοχεύει να τους κάνει ικανούς να μαθαίνουν μόνοι τους.

Λέξεις-κλειδιά: ο ρόλος του καθηγητή – συμβούλου, στοχευμένη διδασκαλία, γνωστικές δεξιότητες, μαθησιακή αυτονομία, διδασκαλία γνωστικών δεξιοτήτων

Εισαγωγή

Η δομή της εργασίας είναι απόρροια μελέτης της σχετικής βιβλιογραφίας στο πεδίο και τεκμηρίωσης αυτής με ένα εργαλείο ποιοτικής έρευνας: τη συνέντευξη. Η προσέγγισή μας περιγράφει αναλυτικά και τεκμηριωμένα τη δυνατότητα που έχει στα

χέρια του ο καθηγητής – σύμβουλος να υποστηρίξει τους σπουδαστές να αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες με σκοπό να συμβάλει στην αποτελεσματική μάθησή τους. Το κεντρικό ζητούμενο σε ένα τέτοιο περιβάλλον είναι οι σπουδαστές να μετουσιώσουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τις διάφορες πηγές και να τις μετατρέψουν σε γνώση. Η γνώση αυτή θα προσδιοριστεί και θα πραγματοποιηθεί με τα εργαλεία που θα αναπτύξουν. Στο σημείο αυτό έρχεται η παρέμβαση του διδάσκοντα και ολοκληρώνει το έργο του. Ο τρόπος είναι οι απαραίτητες γνωστικές δεξιότητες που θα αναπτύξουν οι σπουδαστές. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η βιβλιογραφική επισκόπηση, ο προβληματισμός και τα ερευνητικά ερωτήματα. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας που πραγματοποιήθηκε, ενώ στο τρίτο μέρος συζητούνται τα αποτελέσματά της και τα συμπεράσματα.

Ο ρόλος του διδάσκοντα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τα περιβάλλοντα μάθησης

Ο σκοπός του καθηγητή - συμβούλου στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι τόσο να διδάξει, αφού το ρόλο αυτό έχει αναλάβει το εκπαιδευτικό υλικό, όσο το να παρέχει υποστήριξη και καθοδήγηση στη μελέτη του εξ αποστάσεως εκπαιδευόμενου (Ματραλής, 1998). Αυτό και μόνο τον καθιστά με αναβαθμισμένους ρόλους και μια δύσκολη και απαιτητική διδακτική δραστηριότητα.

Ο καθηγητής - σύμβουλος χρειάζεται να λειτουργήσει ως διευκολυντής της μαθησιακής διαδικασίας, ώστε οι φοιτητές: α) να κατανοήσουν το πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας, β) να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο τρόπο το εκπαιδευτικό υλικό, γ) να οργανώσουν το χρόνο μελέτης τους, δ) να αποσαφηνίσουν τις απορίες τους για το γνωστικό αντικείμενο, ε) να αξιοποιήσουν και αναπτύξουν την αυτονομία και την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση, στ) να αναπτύξουν εσωτερικά κίνητρα για μάθηση και αλλαγή (Γκιάστος 2006, Παπαδόπουλος κ.α. 2013, Hart 1990).

Είναι απαραίτητο να επιλέγει τις κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους – τεχνικές που να προάγουν την αλληλεπίδραση, την ανταλλαγή εμπειριών και να συμμετέχουν οι εκπαιδευόμενοι στην ανακάλυψη της γνώσης. Αλλά το κυρίαρχο είναι να έχει κατανοήσει σε μεγάλο βαθμό τους τρόπους με τους οποίους οι ενήλικες σπουδαστές θα μπορέσουν να μάθουν αποτελεσματικά και ευέλικτα. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που επιλέγονται από τους Καθηγητές για τη μαθησιακή διεργασία απασχόλησε τους μελετητές που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Courau 2000, Noye & Piveteau 1999, Jarvis 2004, Brookfield 1986, Rogers 1999, Βαικούση κ.α.,1999, Κόκκος & Λιοναράκης 1998, Κόκκος, 1999 & 2005) κυρίως για την αποτελεσματικότητα της μάθησης αλλά και για την προώθηση της ενεργητικής συμμετοχής των ενηλίκων εκπαιδευομένων (Rogers, 1999, Κόκκος, 1999). Δυστυχώς τα αποτελέσματα δεν είναι πάντα τα αναμενόμενα. Οι θεωρίες που γνωρίζουν οι διδάσκοντες δεν είναι πάντα εύκολο να υλοποιηθούν στην πράξη και υπάρχουν περιπτώσεις που οι ίδιοι οι διδάσκοντες ανατρέπουν στην πράξη τις θεωρίες αυτές.

Οι εκπαιδευτές ενηλίκων συνθέτουν έναν κατάλογο από εκπαιδευτικές τεχνικές όπως το παίξιμο ρόλων, οι ομάδες εργασίας, η λύση προβλήματος, το παιχνίδι ρόλων, ο καταγισμός ιδεών, η πρακτική άσκηση, οι ερωτήσεις-απαντήσεις-συζήτηση, η χιονοστιβάδα για να δοθεί η δυνατότητα στους ενήλικες εκπαιδευόμενους να αναζητούν πληροφορίες, να αναπτύξουν τη κριτική σκέψη τους, ικανότητα να επεξεργάζονται λύσεις και να μαθαίνουν πράττοντας (Race, 1999). Αν έχουν τη δυνατότητα, θα μπορέσουν να υλοποιήσουν με βάση τις θεωρίες. Δεν συμβαίνει όμως πάντα η περίπτωση αυτή. Ωστόσο, από έρευνες (Κόκκος 2004, Τζιμόπουλου & Καραλή 2002) διαπιστώθηκε πως στην Ελλάδα λίγοι Καθηγητές γνωρίζουν να χρησιμοποιούν κατάλληλες εκπαιδευτικές τεχνικές που να προάγουν την ενεργητική

μάθηση γι αυτό και οι περισσότεροι επιλέγουν παραδοσιακές τεχνικές (όπως την εισήγηση και τις ασκήσεις) και δεν έχουν την ικανότητα να προσαρμόσουν τη θεωρία στην πράξη. Η έλλειψη κατανόησης του τρόπου που οι ενήλικες θα μάθουν, δεν τους βοηθά καθόλου να είναι αποτελεσματικοί στην πορεία της εκπαιδευτικής πράξης.

Ορισμένες από τις αρχές που θα πρέπει οι διδάσκοντες να χρησιμοποιούν όταν σχεδιάζουν τα περιβάλλοντα μάθησης αναλύει η Βοσνιάδου (2001), ώστε να βοηθούν τους εκπαιδευομένους πώς να μαθαίνουν είναι :

α) ενεργός και εποικοδομητική συμμετοχή του σπουδαστή. Απαιτεί την προσοχή των φοιτητών, τη παρατήρηση, τη κατανόηση, τη θέση στόχων και την ανάληψη ευθύνης για την ίδια τη μάθησή τους. Αυτές οι γνωστικές δραστηριότητες δεν είναι δυνατές χωρίς την ενεργό συμμετοχή και εμπλοκή του φοιτητή. Οι Καθηγητές πρέπει να βοηθούν τους φοιτητές να είναι ενεργοί και να θέτουν στόχους αξιοποιώντας τη φυσική τους διάθεση για διερεύνηση, για κατανόηση νέων πραγμάτων και για μάθηση (Βοσνιάδου, 2001).

Συγκεκριμένα, οι γνωστικές δεξιότητες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την απόκτηση γνώσεων και την περαιτέρω ανάπτυξη της ανθρώπινης δράσης, συμπεριφοράς και στάσης είναι: δημιουργικότητα, κρίση, σύγκριση, αντιπαράθεση, περιγραφή, ερμηνεία, ανάλυση, επιχειρηματολογία, αξιολόγηση, ικανότητα ελέγχου, αμφισβήτηση, παρατήρηση, προφορική έκφραση και παρουσίαση, επίλυση προβλημάτων. Οι παραπάνω δέσμες των γνωστικών δεξιοτήτων λειτουργούν ως εργαλεία, που βοηθούν με τη σειρά τους στην απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων. Στη διαδικασία χρήσης και επεξεργασίας τους οδηγούν το μαθητή να κάνει κτήμα του τα τρία συστατικά της γνώσης: τα γεγονότα, τις θεωρίες, τις εμπειρίες, και τις πρακτικές εφαρμογές. Οι συγκεκριμένες γνωστικές δεξιότητες λειτουργούν ως μία δέσμη εργαλείων που βοηθούν το μαθητή να ανακαλύψει τη γνώση και να οδηγηθεί στη μάθηση, αποτελούν ένα μέρος της εμπλοκής του φοιτητή στη διαδικασία αυτή (Λιοναράκης, 2005, σελ.36-37). Σε κάθε μορφή εκπαίδευσης οι μαθητές όλων των ηλικιών και βαθμίδων, λαμβάνουν στοιχεία πληροφοριών από πολλούς πομπούς. Οι πληροφορίες συνήθως είναι σημαντικές και οι ίδιοι επιθυμούν να τις επεξεργαστούν. Ο ρόλος τους καθηγητή – συμβούλου σε αυτή την περίπτωση είναι ουσιώδης και σημαντικός. Με τον τρόπο του, θα πρέπει μέσα από την ανάπτυξη συγκεκριμένων γνωστικών δεξιοτήτων των σπουδαστών του που σχετίζονται με το αντικείμενο, να συνδυάσει και να συγκλίνει τις δύο ροπές: από τη μια να αναπτύξουν δεξιότητες σημαντικές για το πεδίο και από την άλλη να τις εναρμονίσουν με το γνωστικό αντικείμενο. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος για τη διαδικασία της μάθησης. Κάθε άλλη προσέγγιση ικανοποιεί τη διδακτική θέληση του καθηγητή – συμβούλου χωρίς όμως κανένα μαθησιακό αποτέλεσμα. Αυτό και μόνο αποτελεί μια άγια πρακτική των εκπαιδευτικών της χώρας μας που έχει γίνει καθεστώς και μεταφέρει μια κακοδαιμονία δεκάδων χρόνων στην εκπαίδευση.

Στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι δυνατό να λειτουργήσουν με μεγαλύτερη ευελιξία και ακόμα πιο αποτελεσματικά, διότι μπορούν να ενεργοποιηθούν σε δύο διαφορετικές φάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας: στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη του διδακτικού υλικού, καθώς και στην επεξεργασία του από τη μεριά των σπουδαστών που έχουν εμπλακεί άμεσα μέσα από την εκπόνηση των γραπτών εργασιών. Στην πρώτη φάση βοηθούν τους ειδικούς επιστήμονες - σχεδιαστές, που έχουν την ευθύνη του υλικού, να αναπτύξουν ένα πολυμορφικό και ευέλικτο διδακτικό υλικό, ανεξάρτητα από το μέσο μεταφοράς του, ενώ στη δεύτερη φάση εμπλέκουν το σπουδαστή να δραστηριοποιηθεί και να εκπονήσει συγκεκριμένες δραστηριότητες, οι οποίες τον οδηγούν σταδιακά και περιοδικά στη μάθηση (Λιοναράκης, 2005, σελ.37). Μέσα από τις δραστηριότητες αυτές, είτε είναι εξ

αποστάσεως είτε δια ζώσης, οι σπουδαστές θα αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες ως κυρίαρχα εργαλεία μάθησης του εκάστοτε αντικειμένου.

Ορισμένες διαδικασίες μάθησης που είναι ωφέλιμες για τους σπουδαστές και καλείται ο καθηγητής – σύμβουλος να εφαρμόζει είναι : α) αυτονομία στη μάθηση, β) διερευνητική και συνεργατική μάθηση καθώς και γ) μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών μέσα από την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων.

Συγκεκριμένα, η αυτονομία στη μάθηση δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να σχεδιάζει, να εκτελεί και να αξιολογεί τη διδακτική του πορεία. Ο βαθμός που μπορεί να αναπτύξει ο σπουδαστής επηρεάζεται άμεσα από τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού πλαισίου στο οποίο ανήκει. Ωστόσο, σύμφωνα με μελέτες των (Moore & Wedemeyer) δεν μπορούν όλοι να διαχειριστούν σωστά αυτή την αυτονομία. Στο σημείο αυτό καλούνται οι καθηγητές – σύμβουλοι να παρέχουν βοήθεια και υποστήριξη, ώστε να διατυπώσουν τους μαθησιακούς τους στόχους, να προσδιορίσουν τις πηγές της πληροφόρησής τους και να αξιολογούν την επίδοσή τους (Keegan, 1986). Η διερευνητική μάθηση είναι αποτελεσματική για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης και ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, ενώ η συνεργατική μάθηση βασίζεται στο σχηματισμό μικρών ετερογενών ομάδων σπουδαστών με κριτήριο την ικανότητα, τα ενδιαφέροντα και τις γνώσεις. Τέλος, το μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών διδάσκει και εμπλέκει τους σπουδαστές πώς να επεξεργάζονται πληροφορίες δηλαδή, να οργανώνουν, να αποθηκεύουν και να εφαρμόζουν. Να γίνεται έλεγχος του τι γνωρίζουν οι φοιτητές κατά τη διάρκεια μιας θεματικής ενότητας/σπουδών τους για την αποφυγή αποτελεσματικών μεθόδων διδασκαλίας.

Έρευνα και σκοπός της

Για να διερευνήσουμε τους προηγούμενους προβληματισμούς εκπονήσαμε μια έρευνα, η οποία βασίστηκε σε συνεντεύξεις. Σκοπός αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσει και να αναδείξει πως ο Καθηγητής - Σύμβουλος μπορεί να υποστηρίξει τους ενήλικες σπουδαστές του, έτσι ώστε να αναπτύξουν γνωστικές ικανότητες και να καλλιεργήσουν και να επεξεργαστούν πληροφορίες. Βασικός στόχος είναι να αποκτήσουν την ικανότητα να μαθαίνουν μόνοι τους σε ένα περιβάλλον εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Όπως προκύπτει από την περιγραφή του σκοπού η παρούσα εργασία επιχειρεί να δώσει απαντήσεις στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Ποιες τεχνικές μεθόδους θεωρούν κατάλληλες οι σπουδαστές ώστε να εξασφαλιστεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στη μάθηση;
- Τι γνωστικές δεξιότητες πρέπει να αναπτύξει ο σπουδαστής για να μαθαίνει μόνος του;
- Τι θεωρούν οι σπουδαστές πως ενισχύει την αλληλεπίδραση των μελών της ομάδας;
- Ποια μοντέλα μάθησης εφαρμόζονται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση;

Η μεθοδολογία

Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Η μεθοδολογία της έρευνας κινείται στο πλαίσιο της ποιοτικής προσέγγισης. Συγκεκριμένα το μέσο συλλογής δεδομένων που υιοθετήθηκε ήταν η προσωπική συνέντευξη και κυρίως η ημι- δομημένη συνέντευξη με ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Σκοπός της συνέντευξης ήταν η συλλογή πληροφοριών για τις εμπειρίες και τις απόψεις των σπουδαστών, δηλαδή η προσωπική τους εμπειρία. Η συζήτηση πρόσωπο

με πρόσωπο έχει ως στόχο ο ερευνητής να κατανοήσει την προοπτική και στάση του ερωτώμενου για το προς διερεύνηση θέμα και να ακούσει τις εμπειρίες του μέσα από τα δικά του λόγια. Το είδος της ποιοτικής συνέντευξης στην παρούσα έρευνα στοχεύει στη διαμόρφωση μιας σφαιρικής και συνολικής εικόνας των απόψεων των συμμετεχόντων για την αποτελεσματική τεχνική του Καθηγητή - Συμβούλου με κύριο μέλημα να μάθει τους φοιτητές του πως να μαθαίνουν μόνοι τους.

Οι συνεντεύξεις είχαν περίπου διάρκεια από 15 έως 20 λεπτά της ώρας και η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων μετασχηματίστηκαν και επαναδιατυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας, όταν διαμορφώθηκε άποψη για το εξεταζόμενο θέμα μέσα από την παραγωγή και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων στο πεδίο της έρευνας (Τσιώλης, 2014). Στη συνέχεια μαγνητοφωνήθηκαν, ώστε να μην υπάρχουν απώλειες στα στοιχεία που συλλέχτηκαν αλλά και για εξοικονόμηση χρόνου. Λίγο πριν ξεκινήσει η συνέντευξη δόθηκε διαβεβαίωση εμπιστευτικότητας και εχεμύθειας στους ερωτώμενους (Cohen et al, 2008). Με το πέρας της επικοινωνιακής διαδικασίας της συνέντευξης συντάχθηκε μία έκθεση σχετικά με τις συνθήκες και την εξέλιξη της διαδικασίας της συνέντευξης ώστε να ληφθούν σοβαρά υπόψη κατά την ανάλυση της συνέντευξης σημαντικές πληροφορίες (Τσιώλης, 2014 σελ.267). Έπειτα ακολούθησε απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και καταγράφηκαν σύμφωνα με καθορισμένους κανόνες σημειογραφίας (Lucius-Home και Depper-mann 2002: 308). Η συνέντευξη αποτελείται από τέσσερις άξονες, ο καθένας από τους οποίους περιλαμβάνει υποκατηγορίες ερωτήσεων.

Στρατηγική δειγματοληψίας και επιλογή δείγματος

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τη χρονική περίοδο Μαΐου - Ιουλίου 2015. Σε αυτή συμμετείχαν 9 μεταπτυχιακοί φοιτητές του Ε.Α.Π και 1 μεταπτυχιακός φοιτητής του ΕΑΠ της Κύπρου. Οι πέντε ήταν γυναίκες, δύο από αυτές ήταν 22-30 ετών, ανύπαντρες και ανήκαν στο πρόγραμμα «Σπουδές στην Εκπαίδευση» και παρακολουθούσαν τη θεματική ενότητα «Εκπαιδευτική Έρευνα στη Πράξη». Οι επόμενες δύο ήταν μεταξύ 31-40 ετών, παντρεμένες, εκ των οποίων η μία ανήκε στο πρόγραμμα «Σπουδές στην Εκπαίδευση» και παρακολουθούσε τη θεματική ενότητα «Εκπαιδευτική Έρευνα στη Πράξη» ενώ η άλλη φοιτήτρια ανήκε στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών στο πρόγραμμα «Τραπεζική». Η τελευταία φοιτήτρια ήταν μεταξύ 41-50 ετών, παντρεμένη, ανήκε στο πρόγραμμα «Σπουδές στην Εκπαίδευση» και παρακολουθούσε τις θεματικές ενότητες «Διοίκηση Εκπαιδευτικών Μονάδων» και «Εξέλιξη του παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον». Τα υπόλοιπα πέντε άτομα ήταν άντρες ανύπαντροι όπου τρεις ήταν μεταξύ 31-40 ετών και ένας μεταξύ 41-50 ετών και προέρχονταν από τη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και παρακολουθούσαν τη θεματική ενότητα «Τραπεζική», ενώ ο τελευταίος ήταν μεταξύ 31-40 ετών και σπούδαζε στο ΑΠΚΥ (Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου) στο πρόγραμμα «Ηγεσία και Εκπαιδευτική Πολιτική». Όλοι οι μεταπτυχιακοί φοιτητές που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν βασικό πτυχίο σε συμβατό πανεπιστήμιο και δεν είχαν καμία προηγούμενη εμπειρία σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η επιλογή του δείγματος δεν έγινε τυχαία διότι οι φοιτητές παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά μιας και δεν έχουν όλοι θεωρητικές γνώσεις για τις γνωστικές δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξουν με σκοπό να συμβάλουν στην αποτελεσματική μάθησή τους (Creswell, 2011), ειδικότερα της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών, ούτε είναι όλοι εκπαιδευτικοί όπως είναι συνήθως οι φοιτητές των προγραμμάτων «Σπουδές στην Εκπαίδευση» και «Ηγεσία και Εκπαιδευτική Πολιτική». Η προσέγγιση του δείγματος έγινε αφού πρώτα ορίστηκε ο τόπος και ο χρόνος για τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Διαμορφώθηκε με

δειγματοληψία σκοπιμότητας (purposive sampling) (Cohen L., Manion L., 1994) με στρατηγική μέγιστης διακύμανσης (maximal variation sampling) και στόχος ήταν η διερεύνηση σε βάθος των απόψεων των σπουδαστών.

Αξίζει να αναφερθεί πως πριν από τη τελική συνέντευξη προηγήθηκαν δύο πιλοτικές συνεντεύξεις (Pilot case studies) για να ελεγχθεί η αξιοπιστία του οδηγού της συνέντευξης και τα υποκείμενα ήταν μέρος του δείγματος του πληθυσμού της έρευνας. Στη συνέχεια, στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων η αναφορά στις απαντήσεις των φοιτητών γίνεται με τη χρήση ενός κωδικού που δηλώνει τη χρονική σειρά λήψης της συνέντευξης και τον αριθμό της ερώτησης (π.χ. ο κωδικός Σ: 1, Ερ: 3 δηλώνει τη 1η συνέντευξη και την 3η ερώτηση).

Αποτελέσματα

Από την ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων προέκυψε ότι:

1. Οι περισσότεροι φοιτητές θεωρούν πως οι καθηγητές - σύμβουλοι τα τελευταία χρόνια επιλέγουν τις κατάλληλες τεχνικές μεθόδους για να επιτευχθούν οι ανάλογοι στόχοι του μαθήματος/εργασίας. Από τις τεχνικές κυριαρχούν η συζήτηση, οι ομάδες εργασίας, βιωματικές μεθόδους, παίξιμο ρόλων και η εισήγηση. Όλες αυτές οι τεχνικές συμβάλουν θετικά ώστε να κατανοήσουν το γνωστικό αντικείμενο που πραγματεύονται και να επιλύσουν απορίες Σ.1,Ερ.2 *«(.) Ναι, νομίζω ότι ο καθηγητής χρησιμοποιεί σωστά την πλειοψηφία των τεχνικών (..)η συζήτηση, ομάδες εργασίας αλλά και το παίξιμο ρόλων (...) δίνουν την δυνατότητα στους φοιτητές να κατανοήσουν καλύτερα τα λάθη τους και να ακούσουν νέες λύσεις ,διαφορετικές απόψεις για τον τρόπο διαμόρφωσης για παράδειγμα, της εργασίας»*. Ωστόσο δύο φοιτητές, θεωρούν πως οι Καθηγητές χρησιμοποιούν περισσότερο παραδοσιακές τεχνικές, όπως εισήγηση, μη δημιουργικές, και ελάχιστες φορές προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν άλλου είδους τεχνικές με καθόλου θετικά αποτελέσματα Σ.2, Ερ.2 *«από την εμπειρία μου (...) κυριαρχεί η εισήγηση και σχεδόν καθόλου δεν ανταλλάζουμε απόψεις. Όσες φορές προσπάθησαν να εμπλέξουν κι άλλες τεχνικές μεθόδους δεν τα κατάφεραν διότι καταλήξαμε στην εισήγηση»*.
2. Όλοι οι φοιτητές υποστηρίζουν πως είναι ωφέλιμο για τους ίδιους σε εξ αποστάσεως προγράμματα οι καθηγητές – σύμβουλοι (ΚΣ) να είναι σε θέση να συμβάλουν θετικά στην ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων τους. Συγκεκριμένα, αρκετοί φοιτητές υποστηρίζουν πως Κ.Σ. συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων συμβάλλουν θετικά ώστε να αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες όπως είναι: η κριτική σκέψη, η σύγκριση, η ανάλυση, η ερμηνεία, η επιχειρηματολογία, η αξιολόγηση, η παρατήρηση και η επίλυση προβλημάτων Σ3,Ερ.3 *«αναπτύσσονται γνωστικές δεξιότητες όπως κριτική σκέψη, ανάλυση, σύγκριση (...) αλλά όχι από τους καθηγητές όλων των θεματικών ενοτήτων»*. Ενώ κάποιοι άλλοι φοιτητές θεωρούν πως οι περισσότεροι Κ.Σ είναι σε θέση να αναπτύξουν μερικές από αυτές όπως είναι: περιγραφή, ανάλυση, επιχειρηματολογία, αξιολόγηση, αλλά δεν τα καταφέρνουν. Ο λόγος που υπάρχει αυτή η διαφορά εστιάζει για τους ίδιους στο τρόπο που είναι δομημένες οι εργασίες των μαθημάτων και στα ζητούμενα που καλούνται κάθε φορά να εξετάσουν Σ3, Ερ.3 *« πιστεύω πως όλοι οι καθηγητές στοχεύουν να αναπτύξουν γνωστικές δεξιότητες (...) αλλά δεν τα καταφέρνουν σε ικανοποιητικό βαθμό. Τα ζητούμενα των εργασιών βοηθούν το φοιτητή να αναπτύξει μερικές από τις γνωστικές δεξιότητες και όχι όλες, για παράδειγμα η δημιουργικότητα ως δεξιότητα απουσιάζει»*

3. Για να εξασφαλιστεί ένα καλό κλίμα συνεργασίας βασικό ρόλο διαδραματίζει η στάση του Κ.Σ. Ωφέλιμο για εκείνους είναι ο Κ.Σ. να ακούει τις ανάγκες των φοιτητών, να επικοινωνεί μαζί τους και να επιλέγει κατάλληλες τεχνικές (ομάδες εργασίας, βιωματικές μεθόδους) στις Ο.Σ.Σ. ώστε να δοθούν τα κατάλληλα ερεθίσματα για συνεργασία και επικοινωνία όλων. Σ6, Ερ.5 «*«(...) θα πρέπει να έχει διαμορφώσει τις συνθήκες έτσι ώστε να υπάρχει το φιλικό κλίμα, η αλληλοκατανόηση, η αλληλοεκτίμηση και γενικότερα να εφαρμόζει τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων. [Δηλαδή, να δίνει ευελιξία και στο χώρο και στο χρόνο και στις ανάγκες του σπουδαστή. Να χρησιμοποιούνται σωστές τεχνικές, ομάδες εργασίας - βιωματικές μεθόδους, για να επιτυγχάνεται η επικοινωνία όλων τόσο του Κ.Σ. με τους φοιτητές όσο και η επικοινωνία μεταξύ των φοιτητών».*
4. Η διερευνητική μάθηση, η αυτονομία στη μάθηση και τα μοντέλα επεξεργασίας πληροφοριών είναι μερικά από τα μοντέλα μάθησης που εφαρμόζονται για εκείνους επί της ουσίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ερ.5 «*μπορώ να πω ότι εφαρμόζονται αρκετά μοντέλα μάθησης όπως είναι η αυτονομία στη μάθηση, η διερευνητική και τα μοντέλα επεξεργασίας πληροφοριών που σίγουρα όταν μπορεί ο εκπαιδευτικός να υποστηρίξει τέτοιου είδους μοντέλα μάθησης βοηθά και εμάς στην απόκτηση της γνώσης».* Η συνεργατική μάθηση ενώ μπορεί να υποστηρικτική στο forum ωστόσο παρατηρείται ότι εφαρμόζεται σε ελάχιστο βαθμό κι αυτό διότι επιθυμούν οι Κ.Σ. να έχουν ενεργό ρόλο και να παροτρύνει τους φοιτητές να συνεργαστούν μεταξύ τους, να συμμετέχουν και ο ίδιοι σε συζητήσεις και γενικότερα να προάγουν τη συνεργασία στη μάθηση. Για τους περισσότερους, οι Κ.Σ., χρησιμοποιούν το forum για να υπενθυμίσουν τις Ο.Σ.Σ. στους φοιτητές ή για να ανεβάσουν επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό. Σ 8, Σ 9. Ερ.5 «*(...) κατά τη γνώμη απουσιάζει η συνεργατική μάθηση. Ίσως να μπορούσε να υποστηριχτεί στο Forum κάθε θεματικής ενότητας αλλά σπάνια συμβαίνει συνήθως οι καθηγητές ανεβάζουν επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό ή υπενθυμίζουν τις Ο.Σ.Σ. εμφανίζονται περισσότερο παθητική παρά ενεργή στάση».* Επιπλέον, θεωρούν αρκετά δύσκολη τη διαχείριση της αυτονομίας τους σε εξ αποστάσεως πρόγραμμα και επιζητούν υποστήριξη από το Κ.Σ. Σ 10, Ερ.5 «*(...) θεωρώ πως είναι δύσκολο να διαχειριστούμε την αυτονομία στη μάθηση .Χρειαζόμαστε τη καθοδήγηση του εκπαιδευτικού για να μην χαθούμε και να επανεξετάσουμε τους στόχους μας».*

Συζήτηση

Κατόπιν όλων αυτών γίνεται πλέον φανερό, τόσο από τα αποτελέσματα της έρευνας όσο και από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε, ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές, τα μοντέλα μάθησης και οι γνωστικές δεξιότητες μπορούν να συμβάλουν θετικά στη μάθηση των φοιτητών εφόσον εφαρμόζονται από το καθηγητή – σύμβουλο ενός προγράμματος εκπαίδευσης. Δεν αναφερόμαστε μόνο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αλλά και στη συμβατική. Ο τρόπος που μαθαίνει αποτελεσματικά ο ενήλικας είναι πολύπλοκος. Αλλά ένα κοινό στοιχείο σε όλες τις προσεγγίσεις περί μάθησης, είναι ότι για να μπορέσει να μάθει είτε από απόσταση, είτε μέσα σε μια αίθουσα, θα πρέπει να έχει τα κατάλληλα εργαλεία. Τα εργαλεία αυτά θα τα συγκεντρώσει και θα τα αναπτύξει αν αναπτύξει συγκεκριμένες γνωστικές δεξιότητες του πεδίου. Εδώ έρχεται ο ρόλος του καθηγητή – συμβούλου που έχει βασικό ρόλο να αναπτύξει και να υποστηρίξει αυτές τις δεξιότητες. Με αυτές ως εργαλείο, ο σπουδαστής θα ολοκληρώσει την πορεία της μάθησής του. Η πορεία αυτή

τον οδηγεί στη γνώση. Δηλαδή, στη μετουσίωση της πληροφορίας σε γνώση. Αν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνεισφέρει στην απόκτηση αυτή, ο σπουδαστής θα είναι σε θέση να αυτενεργήσει και να λειτουργήσει αυτόνομα σε μια ανακαλυπτική και ευρετική πορεία μάθησης.

Ελληνόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές

- Γκιάστας, Ι. (2006). Για μια στρουκτουραλιστική προσέγγιση της αποστάσεως εκπαίδευσης. *Εκπαίδευση Ενηλίκων* 9: 18-22. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Βοσνιάδου, (2001). *Πως μαθαίνουν οι μαθητές*. Ανακτήθηκε Ιούλιο 17, 2015, από <http://www.ibe.unesco.org/publications/EducationalPracticesSeriesPdf/prac07gr.pdf>
- Κόκκος, Α. & Λιοναράκης, Α. (1998). Τεχνικές Εκπαίδευσης στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις. Στο Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, Χ. Ματραλής (Επιμ.). *Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Τόμος Β. Σχέσεις διδασκόντων – διδασκομένων* (σς187-224). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α. (1999). *Εκπαίδευση Ενηλίκων, Το Πεδίο, Οι αρχές Μάθησης, Οι συντελεστές*. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α., (1999) Οι εκπαιδευτικές Τεχνικές στο Βαϊκούση, Δ., Βαλάκας, Ι., Κόκκος, Α. & Τσιμπουκλή, Α. *Εκπαίδευση Ενηλίκων, Εκπαιδευτικές Μέθοδοι-Ομάδες Εκπαιδευομένων, Τόμ. Δ΄*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος Α. (2004). Οι εκπαιδευτές ενηλίκων και η εκπαίδευσή τους. *Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Εκπαίδευση Ενηλίκων*, Τεύχος 1, Ιανουάριος-Απρίλιος 2004, 12-23.
- Κόκκος, Α. (2005α). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Courau, S. (2000). *Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994) *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Cohen, L., Manion, L & Morrison, K (2008). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* . Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Creswell, John W (2011). *Η Έρευνα στην Εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Ματραλής, Χ. (1998,1999). Ύπαρξη-Σχεδιασμός ειδικού εκπαιδευτικού υλικού. Στο Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, Χ. Ματραλής (Επιμ.). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση Τομ. Α Θεσμοί και λειτουργίες* (σς 47-52). Πάτρα: ΕΑΠ.
- Ματραλής, Χ. (1998,β). Απαιτήσεις από τους διδάσκοντες. Στο: Δ. Βεργίδης, Α. Λιοναράκης, Β. Μακράκης, & Χ. Ματραλής, *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Θεσμοί και Λειτουργίες. Τόμος Α*, (σελ 57-58) . Πάτρα: ΕΑΠ.
- Noye, D. & Riveteau, J. (1999). *Πρακτικός Οδηγός Εκπαιδευτή*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Παπαδόπουλος, Δ., Δημητριάδης, Σ. & Λαζαρίδης, Π. (2013). Σύγκριση κινήτρων μάθησης φοιτητών παραδοσιακής και εξ αποστάσεως τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το περιοδικό για την ανοικτή κ εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ την εκπαιδευτική τεχνολογία*, 9 (Αρ.1), 32-46.
- Race, P. (1999). *500 Πρακτικές συμβουλές για την ανοικτή και ευέλικτη εκπαίδευση*. [Μτφρ. Μ. Βακαλοπούλου - Κ. Ζουγανέλη]. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Θεωρία και Πράξη*. [Μτφρ: Α. Μανιάτη]. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Τζιμόπουλος, Ν. & Καραλής, Θ. (2005) *Εισαγωγική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών: Τα χαρακτηριστικά και οι απόψεις των επιμορφωτών του νομού Κυκλάδων*. Ανακτήθηκε Ιούλιο 19, 2015 από <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe944.pdf>.
- Τσιμπουκλή, Α. (1999). Η Εκπαίδευση Ειδικών Ομάδων. Στο Βαϊκούση, Δ., Βαλάκας, Ι., Κόκκος, Α., Τσιμπουκλή, Α. (1999). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι-Ομάδα Εκπαιδευομένων*. Πάτρα: ΕΑΠ. 241-259.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης Στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ξενόγλωσσες Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Keegan, D. (ed.). (1986). *Foundations of Distance education* (3rd ed.). London: Routledge.
- Hart, M. (1990). Critical theory and beyond: future perspectives on emancipatory education and social action. *Adult Education Quarterly* 40(3): 125-138.